

Kaubamajadest kaubanduskeskusteni

Ivi Tomingas*

Tallinna kaubamaja 1960. aasta augustis. Foto: Vladimir Gorbunov.
EFA.204.0.35164

Suured kaubakompaniid on Eestis tegutsenud juba sajandeid, kuid suurte kaubandus- ja nn. elustiili keskuste teke ja levik jäävad 20. sajandi nähtuseks. Kui mõnes varasemas Tunas on ilmunud fotosid 1930. aastate kauplustest, siis seekordne valik on 1960.–1970. aastatel rajatud kaubamajadest.

Kaubamajade lipulaevaks oli Tallinna kaubamaja, mis avati 1960. aastal ja mis juba viis aastat hiljem läks üle iseteenindusele. Nõukogude ajal olid kaubamaja vaateakende kujundused omaette vaatamisväärsused, mille näiteks on valitud

džässihõnguline kujundus 1966. aastast. Kaubamaja on osutunud edukaks ka pärast 1994. aasta erastamist. Fotosid kaubamajast eri aegadel leidub rohkesti, kuid välja on jäänud tühjad riiulid 1990. aastate alguses ja masside tunglemised enne uste avamist.

1966. aastal avatud Tartu kaubamaja fotode seast leidsin toreda üllatusena fotosid „Horoskoobi“ saatest, mis küll teemast veidi kõrvale kaldub. Põhirõhk fotode väljavalikul on ju sellel, mida ja kuidas kaubamajades müüdi. Tarbeklaasi toodang on praegu väga populaarne, ja et seda lähemalt näha saaks, valisin välja tootenäidiseid. Huvitav oli ka mänguasjade väljapanek, kuigi pole selge, kas neid mänguasju vabalt saada oligi. Nõukogude ajast on teada, et defitsiitset kaupa sai tavaliselt üksnes „leti alt“.

Väljaspool Tallinna oli jaekaubanduse monopol Eesti Tarbijate Kooperatiivide Vabariikliku Liidu (ETKVL) käes. 1960. aastatel algas kõigis Eesti linnades kaubamajade ehitusboom. Nende välisvaate näiteks valisin Tapa ja Saaremaa kaubamaja. Tihtipeale oligi kaubavalik ETKVL-i süsteemis rikkalikum. Isiklike mälestuste põhjal võin öelda, et nii mõnigi kingapaar sai ostetud Orissaare ETKVL-i kauplustest, kui Saaremaal sugulasi külastasin.

Esimeseks uue ajastu kaubakeskuseks võib pidada 1997. aastal avatud WW Passaaži, kus asus 31 poodi, pangasaal, kohvik, juuksuri- ja kosmeetikalong. Eriliseks tegi selle kaubakeskuse läbi kolme korruse voolav veekosk – see oli tõesti muljetavaldav! Rocca Al Mare kaubanduskeskus avati 1998. ja Kristiine keskus 1999. aastal. Viimase ankurrentnikuks oli Itaalia päritolu hüpermarket Primo.

Praeguseks on olukord muidugi palju kirjum ja keskusi oluliselt rohkem, mis on ka põhjus, et piirdusin siin vaid tänapäevaste kaubanduskeskuste tekkimisega ehk 20. sajandiga.

* Ivi Tomingas (1958), arhivaar, RA filmiarhiiv, Ristiku 84, 10318 Tallinn, Ivi.Tomingas@ra.ee

Tapa kaubamaja Sõprus, mis avati 17. aprillil 1967. Arhitekt Rein Heiduk. Foto: Pavel Kuznetsov. EFA.204.0.73348

Saaremaa kaubamaja välisvaade Kingissepa (Kuressaare) linnas 06.07.1968. Foto: Vladimir Gorbunov. EFA.204.0.74940

Kaubamaja vaateakna pesemine 1966. aastal. Foto: Kalju Suur. EFA.457.0.385022

Vaade Tallinna kaubamaja 1973. aastal ehitatud B-korpusele 1980. aastal. Foto: Harald Leppikson. EFA.250.0.103348

Pruutpaaridele mõeldud vitriin Tallinna kaubamajas 1966. aastal. Foto: Boris Mäemets. EFA.634.0.160872

Tallinna kaubamaja müüja Mare Puusepp tutvustab tolmuimejaid Taifun ja Vihr OM 1979. aastal. Foto: Harald Leppikson. EFA.250.0103344

Tartu kaubamaja
mööbliosakond 1966.
aastal.
Foto: Boris Mäemets
EFA.364.0.88291

Eesti Televisiooni
saate „Horoskoop“
ülekanne Tartu
kaubamajast 1973.
aastal. Saadet juhatab
sisse Andres Vihalem.
Foto: Boris Mäemets.
EFA.364.0.88787

Haapsalu kaubamaja sisevaade 1977. aastal. Tasub tähele panna tollaegset makseterminali ehk arvelauda leti peal vasakul.. Foto: H. Virkus. EFA.204.0.107775

Narva kaubamaja Kreenholm sisevaade 1977. aastal. Lisaks valgustitele on esiplaanil külastajad, kes kannavad nõukogudeaegset põhilist naiste igapäevarietust ehk kittelkleiti. Foto: Vladimir Gorbunov. EFA.204.0.107771

Põlva kaubamaja lastejalatsite osakonna vanemmüüja Sirje Pärnaste aitab väikest Ilmarit susside valikul. 1979.
Foto: Endel Tarkpea.
EFA.204.0.115429

Türi kaubamaja portselanosakond 1988. aastal.
Foto: Boris Mäemets.
EFA.364.0.160756

Tallinna Parfümeeria
ja Toidurasvade
Kombinaadi
kvaliteedimärgiga
tooted 1977. aastal.
Foto: Kalju Liiv.
EFA.274.0.103692

Tehase Norma
elektromehaaniliste
mänguasjade
ekspositsioon Kohaliku
Tööstuse Ministeriumi
ruumes 1966. aastal.
Foto: Olav Tuulik.
EFA.252.0.64488

Tehase Tarbeklaas kvaliteedimärgiga (embleem ülal vasakul) klaaside komplekt Saluut. 1973. Foto: Endel Tarkpea. EFA.204.0.96350

Tehase Tarbeklaas tehnilise kontrolli osakonna juhataja H. Rull ja tööline A. Mennas valmistoodangut kontrollimas. 1954. Foto: Vladimir Gorbunov. EFA.204.0.93218

Sisevaade esimesele moodsale kaubanduskeskusele WW Passaaž Tallinna vanalinnas 1997. aastal. Foto: Albert Truuväärt. EFA.204.0.177448

Vaade Kristiine kaubanduskeskusesse 1999. aastal. Foto: Harald Leppikson. EFA.546.0.237592